

**KORXONALARDA MOLIYAVIY HISOBOTNING XALQARO  
STANDARTLARI (MHXS)GA O'TISH BOSQICHLARI,  
UNING JORIY HOLATI VA AFZALLIGI**

***BOTIROV FERUZ SHAVKATOVICH***

*O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi magistranti*

**Annotatsiya:** Ushbu tezisda xalqaro standartlar (IFRS) asosida korxonalarda moliyaviy hisobotlarni tayyorlash jarayoni tahlil qilingan. Moliyaviy hisobotlar korxonalarining moliyaviy holati va faoliyatini ko'rsatishda muhim ahamiyatga ega. Xalqaro standartlarni qo'llash hisobotlarning shaffofligi va taqqoslanuvchanligini oshiradi, bu esa investorlar, aksiyadorlar va boshqa manfaatdor tomonlar uchun muhimdir.

Shuningdek, tezisda xalqaro standartlarga muvofiq moliyaviy hisobotlarni tayyorlash jarayonini takomillashtirish bo'yicha takliflar berilgan. Ular orasida ta'lim va kadrlar tayyorlash, moliyaviy nazoratni kuchaytirish, texnologiyalarni joriy etish kabi chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

**Kalit so'zlar:** Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari, aksiyadorlik jamiyatlari, Shaffoflik, Investor ishonchi, Solishtirilishi, Tahlil, Moliyaviy nazorat, Global iqtisodiy integratsiya balans, moliyaviy hisobot.

**Kirish**

Korxonalar iqtisodiy tizimning muhim tarkibiy qismi bo'lib, ularning moliyaviy hisobotlari mamlakat iqtisodiyotining shaffofligini va raqobatbardoshligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Moliyaviy hisobotlar aksiyadorlik jamiyatlarining moliyaviy holatini, faoliyatini va strategik rejalashtirish jarayonlarini aks ettiradi. Ushbu hisobotlar orqali investorlar, aksiyadorlar va boshqa manfaatdor tomonlar kompaniyaning moliyaviy natijalarini baholash imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS) moliyaviy hisobotlarni tayyorlash jarayonida muhim ahamiyatga ega. Ular moliyaviy ma'lumotlarning shaffofligini oshiradi, mahalliy va xorijiy investorlar va xalqaro bozorlar o'rtasida moliyaviy ko'rsatkichlarni bir biriga solishtirish imkoniyatini yaratadi.

Biroq, xalqaro standartlarga o'tish jarayoni aksiyadorlik jamiyatlari uchun bir qator qiyinchiliklar va qo'shimcha xarajatlarni keltirib chiqaradi. Bu, o'z navbatida, hisobotlarning sifat darajasini va ular asosida qabul qilingan qarorlar ijobiy natijalarga olib kelishi mumkin. Shuning uchun, ushbu tadqiqot ishi dolzarb bo'lib, moliyaviy hisobotlarni xalqaro standartlarga muvofiq tayyorlash jarayonini o'rganish, tahlil qilish va uni yangi inovatsion yondashuvlar asosida takomillashtirish yo'llarini izlash muhim ahamiyatga ega.

Mamlakatimiz Prezidenti Sh.M. Mirziyoyevning 2020-yil 24-fevraldagi "Moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori ushbu yo'nalishda amalga oshirilishi lozim bo'lgan ishlarning ahamiyatini yana bir bor ta'kidlaydi. Ushbu qaror asosida qabul qilingan chora-tadbirlar mamlakatimizda moliya va iqtisodiyot sohasidagi islohotlarni yanada chuqurlashtirishga xizmat qiladi hamda global iqtisodiyotning bir qismiga aylanish jarayonini tezlashtiradi. Shu boisdan, bizning vazifamiz -buxgalteriya hisobi tizimini odernizatsiya qilish, xalqaro standartlarga mos keladigan malaka va texnologiyalarni joriy etish orqali o'z biznesimizni rivojlantirishdir.

### **Mavzuning dolzarbligi**

Korxonalarda moliyaviy hisobotlarni xalqaro standartlarga muvofiq ravishda tayyorlash va taqdim etish jarayonlarini yaxshilash, bu orqali aksiyadorlik jamiyatlarining moliyaviy shaffofligini, ishonchliligini va xalqaro investorlar uchun jozibadorligini oshirish.

1. **Moliyaviy hisobotlarning sifatini oshirish:** "Xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga muvofiqlik, moliyaviy hisobotlarning aniqligi, ishonchliligi va foydalanuvchilar uchun tushunarli bo'lishini ta'minlaydi." Ushbu maqsad orqali, aksiyadorlik jamiyatlari o'z faoliyatlari haqida aniq va to'liq ma'lumotlar taqdim etish orqali investorlar va boshqa manfaatdor tomonlarning ishonchini oshirishni maqsad qiladi.

2. **Shaffoflikni ta'minlash:** "Moliyaviy hisobotlar shaffof bo'lganda, investorlar va boshqa manfaatdor tomonlar uchun ishonchli ma'lumot taqdim etiladi." Shaffoflik, aksiyadorlik jamiyatining o'z faoliyatini ochiq yuritishini, moliyaviy natijalarini hamda risklarini aniq ko'rsatishini anglatadi. Bu esa investitsiya qarorlarini qabul qilishda muhim rol o'ynaydi.

### **Vazifalari:**

1. **Tahlil jarayonini o'rganish:** Korxonalarda o'z moliyaviy hisobotlarini xalqaro standartlar asosida tayyorlash jarayonini chuqur o'rganishlari kerak. Bu vazifa, aksiyadorlik jamiyatlarining hisobot tayyorlash jarayonlarini tahlil qilish va o'zaro taqqoslashni o'z ichiga oladi. Bunda standartlarga muvofiqlik darajasi, hisobotlarda ko'rsatilgan ma'lumotlarning to'liqligi va aniqligi baholanadi.

2. **Muammolarni aniqlash:** "Xalqaro standartlarga rioya qilishdagi muammolarni aniqlash va bartaraf etish bo'yicha amaliy choralar ko'rish zarur." Hisobotlarni tayyorlash jarayonida uchraydigan muammolar, xususan, texnik cheklovlar, malakali xodimlar yetishmasligi yoki standartlarning noaniq talablari bo'lishi mumkin. Bunday muammolarni aniqlash va yechish orqali hisobotlarning sifatini yaxshilash mumkin.

3. **O'qitish va malakani oshirish:** "Hisobotlarni tayyorlash jarayonida xodimlarning malakasini oshirish uchun treninglar o'tkazish muhimdir."

Bu vazifa, xodimlarni xalqaro standartlar va hisobot tayyorlash jarayonlari bo'yicha bilim va ko'nikmalarini oshirishga qaratilgan. Treninglar orqali xodimlar yangi usullar va amaliyotlarni o'rganish imkoniyatiga ega bo'ladi.

4. **Texnologiyalardan foydalanish:** "Zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, moliyaviy hisobotlarni tayyorlash jarayonini yanada samarali qiladi." Moliyaviy hisobotlarni tayyorlashda avtomatlashtirish, dasturiy ta'minot va analitik vositalardan foydalanish, jarayonni tezlashtiradi va xatolarni kamaytiradi. Bu, shuningdek, hisobotlarning aniqligini oshirishga yordam beradi.

5. **Xalqaro tajribalarni o'rganish:** "Boshqa davlatlarning muvaffaqiyatli amaliyotlarini o'rganish, moliyaviy hisobotlarni takomillashtirish uchun foydali bo'lishi mumkin."

Xalqaro tajribalarni o'rganish, aksiyadorlik jamiyatlariga yangi yondashuvlar va strategiyalarni joriy etish imkoniyatini beradi. Muvaffaqiyatli amaliyotlarni o'zlashtirish orqali, mahalliy sharoitga moslashtirilgan yangiliklar kiritish mumkin.

Bu, o'z navbatida, jamiyatlar o'rtasida raqobatbardoshlikni kuchaytiradi va ularning moliyaviy barqarorligini oshiradi. Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS) global darajada qabul qilingan moliyaviy hisobotlarning asosiy ko'rsatkichlari bo'lib, ular aksiyadorlik jamiyatlariga moliyaviy holatini to'g'ri va to'liq ko'rsatishda yordam beradi. Aksiyadorlik jamiyatlari investorlar, kredit beruvchilar va boshqa manfaatdor tomonlarga ochiq moliyaviy hisobotlar taqdim etishlari shart.

IFRS ning asosiy maqsadi moliyaviy hisobotlarni tayyorlashda yagona qoidalar va tamoyillarni belgilashdir. Bu investorlar uchun hisobotlarni taqqoslashni osonlashtiradi va aksiyadorlik jamiyatlarining shaffofligini oshiradi. IFRS ni qo'llash orqali aksiyadorlik jamiyatlari:

- **Ishonchli hisobotlar:** Hisobotlar yanada ishonchli va aniq bo'ladi.
- **Taqqoslanish:** Moliya ko'rsatkichlarini taqqoslash imkoniyati oshadi.
- **Xalqaro investorlar:** Xalqaro investorlarni jalb qilish imkoniyatlari ko'payadi.

Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (MHXS) aksiyadorlik jamiyatlarining moliyaviy hisobotlarini tayyorlashda asosiy rol o'ynaydi. Ushbu standartlar global iqtisodiy muhitda korxonalarning moliyaviy faoliyatini shaffof va ishonchli tarzda ko'rsatish imkonini beradi. Xalqaro standartlarga o'tish jarayoni, xususan rivojlanayotgan mamlakatlarda, investorlar ishonchini oshirish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston kabi mamlakatlarda xalqaro standartlar o'zgarayotgan iqtisodiy sharoitda korxonalarni raqobatbardoshligini oshirishga yordam beradi.

Xalqaro moliyaviy hisobot standartlarini qo'llash, moliyaviy barqarorlik va raqobatbardoshlikni oshirishda muhim ahamiyatga ega. Bu jarayon, investitsiyalarni jalb qilish, iqtisodiy o'sishni ta'minlash va global bozorlar bilan integratsiyani

kuchaytirish uchun asosiy shart-sharoitni yaratadi. Rivojlangan mamlakatlar tajribasi, MHXSning muvaffaqiyatli qo'llanishi va moliyaviy hisobotlar sifatini oshirish, global moliya bozorlarida raqobatbardoshligini yanada kuchaytiradi.

## XULOSA VA TAKLIFLAR

Korxonalarda xalqaro standartlarga moslashtirish va investorlarni jalb qilish yo'l xaritasi, bir nechta muhim bosqichlardan iborat bo'lishi mumkin. Bu yo'l xaritasini ishlab chiqishda quyidagi asosiy aspektlarni e'tiborga olish lozim:

### 1. Hozirgi Holatni Tahlil Qilish

- **Hisobotlar Tahlili** Korxonaning mavjud hisobotlari va moliyaviy holatini tahlil qilish. Bu, mavjud zaifliklar va kuchli tomonlarni aniqlashga yordam beradi.

- **Xalqaro Standartlar:** Xalqaro moliyaviy hisoboti standartlari (IFRS) va boshqa standartlar (masalan, GAAP) bilan taqqoslash.

### 2. Xalqaro Standartlarga O'tish Rejasi

- **Standartlarni Tanlash:** IFRS kabi xalqaro standartlarga o'tishni tanlash. Bu, investorlarga kompaniyaning moliyaviy holatini yanada aniq va tushunarli qilib taqdim etadi.

- **O'zgarishlarni Rejalashtirish:** Hisobotlarni xalqaro standartlarga moslashtirish uchun kerakli o'zgartirishlar va yangilanishlarni rejalashtirish.

### 3. Infrastrukturaning Yaxshilash

- **Texnologik Yaxshilanish:** Hisobotlarni tayyorlash uchun zarur texnologiyalar va dasturiy ta'minotni joriy qilish.

- **Tajriba Ortirish:** Xalqaro standartlarga mos hisobotlarni tayyorlash tajribasiga ega mutaxassislarni yollash.

### 4. O'zgarishlarni Joriy Etish

- **Treninglar:** Xodimlarga xalqaro standartlar bo'yicha treninglar o'tkazish.

- **Hisobotlarni Yangilash:** Hisobotlarni yangi standartlarga moslashtirish va muntazam ravishda yangilash.

### 5. Investorlar Bilan Muloqot

- **Investitsion Takliflar:** Investorlar uchun aniq va shaffof investitsion takliflar tayyorlash.

- **Presentatsiyalar:** Xalqaro standartlarga o'tish jarayoni va uning foydalari haqida investorlarga ma'lumot beruvchi prezentatsiyalar tayyorlash.

### 6. Audit va Monitoring

- **Ichki Audit:** Ichki audit jarayonlarini kuchaytirish, hisobotlarning xalqaro standartlarga muvofiqligini muntazam tekshirish.

- **Tashqi Audit:** Xalqaro auditorlik kompaniyalari tomonidan hisobotlarni audit qilishni tashkil etish.

## 7. Ommaviy Axborot Vositalarida E'lon Qilish

• **Hisobotlar Yozilishi:** Xalqaro standartlarga muvofiq hisobotlarni ommaviy axborot vositalarida e'lon qilish.

• **Investorlar bilan Aloqa:** Investorlar bilan doimiy muloqot va hisobotlarning shaffofligini ta'minlash.

## 8. Monitoring va Takomillashtirish

• **Samaradorlikni Baholash:** Hisobotlarni xalqaro standartlarga moslashtirishdan so'ng, natijalarni baholash va zarur bo'lsa, qo'shimcha takomillashtirishlar kiritish.

• **Davriy Takomillashtirish:** Hisobotlarni doimiy ravishda qayta ko'rib chiqing va xalqaro standartlardagi o'zgarishlarga moslashtirish.

### Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Jo'raev N.Yu. (1998). Korxonaning hisob siyosati. O'quv qo'llanma. - T.: 1998., 250 b.
2. Karimov (2023) "Xalqaro standartlar yordamida aksiyadorlik jamiyatlari moliyaviy natijalarini taqqoslash va raqobatbardoshlikni oshirish" 2023 y.
3. Ibragimov A.K (2010), Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari asosida banklarda buxgalteriya hisobi. O'quv qo'llanma. Toshkent, Moliya-2010, 272b.
4. Ibragimov A.K (2016). Banklarda buxgalteriya hisobining milliy va xalqaro standartlari. O'quv qo'llanma. BMA «Moliya», 2016 y. -370 b.
5. Ibragimov A.K (2019). Tijorat banklarida moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari. O'quv qo'llanma. – T.: "IQTISOD-MOLIYA", 2019
6. Ibragimov A.K (2019). Banklarda moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari. Darslik. (guvxoasi asosida). TMI «Iqtisod-Moliya», 2019 y.
7. Mirziyoev Sh.M (2017). "Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik-har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak" Toshkent-O'zbekiston-2017, - 66 b.
8. Sharipov (2021) "Xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga o'tish dolzarbligi" 2021 y.
9. Abdullayev (2022) "Xalqaro standartlarga asoslangan hisobotlarni ishlab chiqish" 2022 y.
10. Turner (2019) "Xalqaro standartlar yordamida investitsiya jalb qilish jarayonining samaradorligini oshirish"
11. BHXS 8 "Hisob siyosatlari, hisoblab chiqilgan baholardagi o'zgarishlar va xatolar". 2005 yil 1-yanvar. 14-band.
12. MHXS "Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini birinchi marta qo'llash". 2012 yil may.
13. Smith (2021) "Xalqaro standartlar hisobotlarning shaffofligini oshirish"
14. Anderson (2020) "The urgency of transition to international financial reporting standards" 2020